

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 263 (11).**

1925. a.

**II Riigikogu koosolek 23. oktoobril 1925. a.
kell 10 homm.**

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: sõjaminister **J. Soots**, siseminister **K. Einbund**, teedeminister **K. Virma**, haridusminister **H. B. Rahamägi**.

Välisesitajate looshis: Eesti saadik Moskvas **A. Birk**, Soome saadik **R. Holsti**, Soome saatkonna atashee **V. Niskanen**.

Päevakord:

1. Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

2. Pedja jaama territooriumi laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

3. Riigi eelarve-seadus — üldkommissjoni ettepanek.

4. Esimese rahvusvahelise töökonverentsi poolt Washingtonis vastuvõetud tööstusettevõtete tööaega kaheksa tunniga päevas ja neljakümne kaheksa tunniga nädalas piirava konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

5. Mõnesuguste süütegude asjus karistuste ja kohtupidamise korra muutmise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 147/148—1920. a.) § 8. tühistamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

6. Üldise raudteeseaduse §§ 23—26 muutmise seadus — III lugemisel.

7. Kodakondsusesse astumise sooviavalduste pealt võetava maksu seadus — III lugemisel.

8. Komisjoni- ja vahetalituskontorite kautsjonimäärade seadus — III lugemisel.

9. Õpetajate seminaaride seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

10. Aktsiisi seaduse §§ 1110. ja 1111. muutmise seadus — III lugemisel.

11. Kaubalaeva juhi kutse omandamise seadus — III lugemisel.

12. Kauba- ja abilaevade masinajuhtkonna ja -meeskonna sõidu seadus — III lugemisel.

13. Perekonnaseisu seadus — II lugemisel.

14. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

15. Riigi metsatööstuse põhimäärus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretäri kohal sekretäär **J. Holberg**, pärast abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 10.10 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Rei**: Avan
vastuvõtmine. Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta ettepanekuid ei ole — loen päevakorra muutmata vastuvõetuks.

2. Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee ehitus jäi seisma sellepärast, et ei olnud enam liiva. Sellepärast on Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu, mille järgi võõrandatakse Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu maa-ala Tartu maakonnas Avinurme vallas mõnedest taludest üldiselt kokku 39,515 r. mtr. See seaduseelnõu on sellepärast tarvilik, et selle raudtee lõpulehitamine seisma ei jääks. Seaduseelnõu on sisuliselt õigustatud ning vormiliselt ja juriidiliselt on ta ka õige. Nimelt võõrandatakse osa raudtee maa-alast ja tühistatakse riiklikud rendilepingud nende maade kohta, kust raudteeharu läbi käib. Seda silmas pidades teen ettepaneku see seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

3. Pedja jaama territooriumi laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **J. Voiman**: Pedja raudteejaama uue hoone ehitamise puhul selgus, et jaama kõrvalhoonete jaoks ei ole maad ja kui jaamahoonest teisele poole välja astuda, siis võib sattuda

võõra maa peale. Ka platvormi laiendamise küsimus on raskendatud. Selle põhjal tahtakse võõrandada Pedja jaamahoone koha 1600 ruutmeetriline maa-ala. Et aga see maa-ala kuulub Tartu maakonnas Vaimastvere valdas asuva „Jaani-Jüri“ koha külge, ja et selle koha omanik kindlaks ei ole tehtud, kinnistusraamatutes on küll keegi omanik Vöörman, kuid tegelikult müüs tema koha edasi. Uue omanikuga kokkuleppele ei ole jõutud, sellepärast ongi tarvilik käesolev seaduseelnõu. Selle seadusega tahetakse võõrandada Tartu maakonnast Vaimastvere vallast Pedja raudteajaama ehituse territooriumi laiendamiseks 1600 ruutmeetriline maa-ala. Kõigil neil põhjustel teen ettepaneku käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

4. Riigi eelarve-seadus — I lugemisel. Üldkommissjoni aruandja **K. Kornel:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mitmeaastase töö järele on viimaks riigi eelarve-seadus Riigikogusse jõudnud. Senni ajani oleme meie oma eelarved kokku seadnud ja maksma pannud veneaegsete määruste põhjal, mis pärit 22. maist 1886. a. Asutav Kogu ja Riigikogu on katsunud oma novellidega seisukorda parandada ja eelarve korda praegusajale vastuvõetavamaks teha. Kõige selle peale vaatamata oli meil modern eelarve-seaduse järele tungiv tarvidus. 1921. a. esitati I Riigikogule riigi eelarve-seadus, kuid tema arutamine jäi pooleli. Ligemalt ei taha ma tolleaegse elnõu juures peatuda, kuid komisjoni protokollidest on näha, et tolleaegne seadus oli puudulik ja eriti heideti puudulikkust ette seaduse seletuskirjale.

Praeguse seaduse kohta võib öelda, et ta täielik on ja eriti põhjalik on ta seletuskiri, mis seadusest enesest viis korda pikem. Mina loodan, et härrad Riigikogu liikmed on ise selle väga huvitava ja väga hästi põhjendatud seletuskirja läbi lugenud. Sellepärast ei taha mina üldiste põhimõtete juures peatuda, vaid piirdun ainult nende küsimustega, mis tekkisid komisjonis. Ühte peab veel ütlema, mis käesoleva seaduseelnõu juures üllatuseks oli komisjoni liikmetele, et selle seaduse tekst haruldaselt täpne oli, niihästi vormuleerimise poolest, kui ka keele poolest. Väga hea oleks kui kõik seadused, mis Riigikogusse tulevad, selles suhtes sama täielikud oleksid, sest see kergendaks tuntavalt komisjoni tööd.

Seaduse seletuskirjas on öeldud, et tema aluseks on võetud põhijooned, mis maksivad

kõigis praegusaja eelarve-seadustes. Sedasama on öeldud ptk. 6-da kohta, mis käsitab Riigikogu liikmete eelarve algatuse õiguse kitsendamist. Peab ütlema, et seletuskirja kokkuseadja on siin natukene liialdanud, sest mitmetes eelarve-seadustes seda kitsendust sees ei ole. Et mitte kaugemale minna tähendan, et pole seda kitsendust Läti eelarve-seaduses, missugune oli komisjonil käepärast.

Nüüd läheme selle juurde üle, missuguseid muudatusi tooks uus seadus, võrreldes sennise korraga. Üks olulisemaist muudatustest on see, et eelarve-aasta algus, see tähendab eelarve-aasta tähtpäev viiakse üle 1. jaanuari pealt 1. aprilli peale. See on juba vana küsimus, üleviimise tarvidust on juba ennem tuntud, on see alati nõnda olnud, et 1. jaanuari tähtpäeva juures ei saada kunagi eelarvet tähtajaks vastu võtta. Kuna see küsimus komisjonis vaidlusi tekitas niihästi poolt kui vastu, siis peatame selle küsimuse juures natukene lähemalt. Kui võtame näiteks väljamaa arvustiku, siis näeme sealt väga huvitavat pilti. Ungari sai omale 1867. aastal õiguse oma eelarvet kokku seada lahus Austria eelarvest ja 44 aasta jooksul, kus neil eelarve tähtpäevaks oli 1. jaanuar, õigeks ajaks võeti vastu ainult kaheksa eelarvet, tähendab 36 eelarvet jäi hiljaks. Kui eelarve tähtpäevaks 1. jaanuar on, siis langeb eelarve kokkuseadmise aeg suve peale. Suvel on aga ametnikud puhkusel, ametasutustes aetakse vähema jõuga läbi ja järelikult jääb töö sügise peale, kuid siis on ligidal eelarve esitamise aeg ja nii tuleb emba-kumba, kas väga rutata või eelarve esitamisega hiljaks jääda. Võib olla leiduks siin teine võimalus, nimelt katsuda eelarvet aegsasti enne esitamisaega kokku seada. Mõnel pool tehakse nii, näiteks Prantsusmaal. Seal hakatakse eelarvet 11 kuud või terve aasta enne esitamise tähtaega kokku seadma. Kuid selle juures on halvaks küljeks see, et eelarve kokkuseadmise ja maksmapanemise aeg üksteisest väga kaugel on, ja kui nad kaugel on, siis ei saa kõiki kulusid õieti ette näha. Eriti tähtis on sellest põhimõttest kinnipidamine meie juures, kus meil veel eelarve ei ole kindlasti välja kujunenud. Teine nõue oleks see, et rahvaesitusel oleks küllalt aega eelarvet läbi vaadata. Kui aga eelarve tähtpäev on 1. jaanuar ja eelarve selleks ajaks tahetakse vastu võtta, eelarve aga hilja sügisel esitatakse, siis peab rahvaesitus ruttama. Meie oleme ka piüdnud rutata, kuid pole ometi eelarvet õigeks ajaks vastu võtta saanud just neil põhjustel, et tähtaeg kohane ei ole.

Nüüd vaatame, missugused tähtajad mujal riikides on. 1. jaanuar on Prantsusmaal, Belgias, Hollandis, Kreekas, Shveitsis ja Soomes.

Setluskirja on ka Rootsi üles võetud 1. jaanuari tähtpäevaliste hulka, kuid nende andmete järele, mis minul olemas, on Rootsis eelarve tähtpäev 1. aprill, 1. märts on ainult ühes riigis tarvitusel — Türgimaal. 1. aprill on tarvitusel Saksamaal, Inglismaal, Daanis, Lätis, Jaapanis ja Egiptuses. 1. juuli on maksev Põhja-Ameerikas, Itaalias, Hispaanias, Portugaalias, Kanaadas, Meksikos, Serbias ja Austraalias. Peale selle on Vene nõukogude võimude poolt eelarve esitamise tähtpäevaks pandud 1. oktoober, vana Vene eelarve esitamise tähtaeg.

Uue tähtaja valimisel tuli komisjonil loomulikult valida kahe tähtpäeva vahel — kas 1. aprill või 1. juuli. 1. juuli paistab pealt näha kõigeparem tähtpäev olevat, sest üleminek tema peale on väga lihtne: pooled aastad jäävad endiseks, ainult nende järjekord muutub. Põhjenduseks 1. juuli juures tuuakse seda ette, et suvekuudel olevat parlament kõige rahulikumas tujus ja eelarve saavat selle läbi kõige parem. Pean tähendama, et Daani on katset teinud 1. juuliga, kuid pärast on üle läinud 1. aprilli peale. Nii kuidas meile ka 1. juuli ei meeldiks, oleks ta ometi halb tähtpäev ja just sellepärast, et meie parlamendi, Riigikogu, töö, kui ta loomulikumaks kujuneb, kui Riigikogu liikmed just nagu ametnikudeks ei muutu, nagu nad seda praegu on, istudes suurem osa aasta Tallinnas, vaid ainult Tallinnasse tulevad 4,5 või 6 kuuks, siis võib kindel olla, et juba Riigikogu tükk aega enne 1. juulit puhkusele läheb, välja arvatud ainult need juhused, kus üks Riigikogu teise asemele astub ja suvel uus valitsus tuleb moodustada. Meie võiksime ju eelarve ka mõni nädal enne tähtpäeva vastu võtta, see ei oleks halb, kuid kui liiaks vara vastu võtame, siis patustame sellega, et eelarve kokkuseadmise tähtaeg nihkub maksmapanemise ajast kaugemale ja see ei ole sugugi hea. Komisjon kaalus neid seisukohti ja jõudis otsusele — niihästi alamkomisjon kui ka üldkomisjon — et meil ainukeseks kohaseks eelarve tähtpäevaks on 1. aprill.

Järgmine küsimus, mis komisjonis vaidlusi tekitas, oli eelarve konstruktsiooni küsimus, nimelt eelarve kulude korralisteks ja erakorralisteks jaotamine. See on küsimus, mille üle vaieldakse mitmel pool. On isegi finantsiste, kes annavad liigitusele naljatooni ja ütlevad, et erakorralised kulud on need, mis riigi eelarves selle nime all seisavad. See on küll liialdus. Meil on mitmelt poolt selle peale tähelepanu juhitud, et meie erakorraline eelarve võrdlemisi suur on ja iga aasta korduvad ikka ühed ja samad kulud. Siin tekib küsimus, kas ei saa eelarve liigitamist täpselt ära määrata.

On olemas kolm alust, mida finantsõiguse teoreetikud soovivad. Selle järgi oleksid esiteks need kulud erakorralised, mida ei saa ette näha, mida tekitab sõda ja loodusjõudude hävitus. Teiseks need, mis riigi korrapärasesse tegevusse ei puutu ja mis iga aasta eelarves ei esine. Kolmandaks need, mille kasu ühe aasta jooksul ei kao. Meil on kõik need kolm põhimõtet käesolevas eelarve-seaduses maksma pandud, kuid ma pean ütleva, et see sugugi ei takista, et meil see vahetud ebaloomulikuks jääks. Ma arvan, meil püütakse viimast alust laialt tõlgitseda, nimelt seda kasu, mis mitte ühe aasta jooksul ei kao ja sellepärast on meie erakorralised eelarved laialiseks läinud. Kõige parema tahtmise juures ei leidnud komisjon kindlamat alust ja võttis selle osa enam-vähem muutumatult vastu. Ainus muudatus, mille oluline tähtsus ja mida komisjon tegi, on see, et erakorraliste tulude all tõmmati maha riigikassa ülejääk. Selle muudatuse tegemiseks oli oluline põhjus olemas, sest ühel aastal võeti riigi eelarve puudujäägi katteks riigikassa ülejääk tulude alla üles, kuna aga siin on tegemist väga rohkel määral summadega, mille tulu iseloomu ei ole ja mis võib olla riigisummad ei olegi. See on muudatus.

Eriti elavaid vaidlusi tekitas peatükk VI. Selle peatüki töötas komisjon ümber, võrreldes valitsuse eelnõuga. See peatükk käsitleb nimelt Riigikogu eelarve algatus-õigust. Valitsuse eelnõu tahtis Riigikogule õige tuntavad kitsendused kohe seaduses maksma panna. Jutt on siin sellest, missugusel määral võib Riigikogu liige teha eelarve kohta muudatusettepanekuid. See on juba vana küsimus ja selle üle on palju vaieldud ja kirjutatud. Parlamendi liikmete eelarve kitsendamise õigus on välja läinud Inglismaalt. Seal pandi see põhimõte maksma 18. aastasajal ja käib lühidalt nii: parlamendi liige ei või esitada uute väljaminekute ega ka uute sissetulekute ettepanekuid. Aga peale selle on Inglismaal veel üks põhimõte maksev, et parlament on kõikvõimne. Selle kohta on piltlik ütetus olemas, et Inglise parlament võib kõik teha, ainult mitte poisist tütarlast ja vastupidi. Näiteks kaebas Inglise rahaminister 1883. a., et 3 viimase aasta jooksul on parlamendi liikmete poolt vähendus-ettepanekuid tehtud ainult 20, aga suurendus-ettepanekuid 556. Tähendab—Inglismaa ise ei ole sellest põhimõttest alati kinni pidanud. 1893. a. kaebas Harcourt, et parlamendi initsiatiiv on võrdlemisi väga suur olnud, sest et tema mingisugust vastutust ei kannaks. Et sel Inglise põhimõttel oma head küljed on, seda näitab ka see, et seda ka teised riigid oma juures maksma panna on püüdnud. Nii näiteks Prantsusmaal on sellega katseid

tehtud, aga need katsed on äpardunud. Üldiselt jõuavad finantsteoreetikud otsusele, et Inglise süsteemi kopeerimine või üleviimine teistesse maadesse ei ole mitte kuskil õnnestunud. Kuid see ei tähenda mitte seda, et parlament ei peaks ennast kitsendama. Kunni viimase ajani oli Põhja-Ameerika Ühisriikides sarnane kord maksev, et valitsus ei tohtinud sõna öelda eelarve kohta. Rahvaesitus seadis eelarve täielikult kokku ja isegi minister ei võinud eelarve-komisjoni koosolekul tulla. See on vastupidine äärmus. Kuid seal olid korrektiivid, mis laiutamist kõrvaldasid, nii näiteks võis parlamendi esimees oma võimuga sellele piiri panna. Nüüd on ka Ühisriikides otsusele jõutud, et see kord ei lähe, ja seal on eelarve-seaduse muutmine päevakorras, milles tahetakse sarnast korda maksuma panna, mis vastaks sellele korrale, mis on Lääne-Euroopas maksev. Võib olla püütakse ka seal Inglise süsteemi kopeerida, aga kuidas see seal õnnestub, on küsitav. Mina arvan, et kõige selgemat keelt kõneleb see, mis meie ise oleme läbi teinud, ja siin võib järgmist öelda. 1922. a. eelarve arutamisel oli sarnane kord, et kitsendused algatuse mõttes olid maksmas ja tagajärg oli see, et aruandja võis konstateerida, et ühtegi suurendus- või vähendus-ettepanekut vastu Vabariigi Valitsuse tahtmist tehtud ei ole. 1923. a. eelarve arutamise juures oli teine kord maksev, mis natuke vabam oli, kuid ka siis võis aruandja konstateerida, et vastu Vabariigi Valitsuse tahtmist ühtegi suurendus- või vähendus-ettepanekut tehtud ei ole. Nüüd kui meie võtame 1924. a. eelarve arutamise korra, siis oli algatus õige elav, nii komisjonis kui ka Riigikogus, aga ka siis võisin mina aruandjana konstateerida, et Vabariigi Valitsus ühines suurelt osalt kõigi nende muudatus-ettepanekutega, mis olid tehtud eelarve-komisjonis. Alles pärast pleenumis, kui eelarve vastuvõtmisel oli, tehti tõesti suurendus-ettepanekuid, mis ulatusid 100 miljoni margani, aga ka neid läks korda õnnelikult likvideerida. Kui meie aga võtame läinud aasta eelarve arutamise, siis olid osad ümber vahetatud. Viimasel silmapilgul tulid suured lisakrediidi nõudmised Vabariigi Valitsuse poolt, aga siis oli Riigikogu see, kes ütles, mu härrad, Teie lähete liig kaugele, ja kes pressi peale pani, et eelarve tasakaalust välja ei läheks, ja meie viisimegi eelarve tasakaalu. Meie oma Riigikogu on näidanud, et ta oskab ennast kitsendada, ja sellepärast arvan, et meie see peatükk komisjoni ettepanekus hädaohtlik ei ole. Nüüd tekib aga küsimus, mispärast komisjon ei tahtnud neid kitsendavaid määrusi seadusesse panna. Komisjon tegi seda järgmistel põhjustel: meie põhiseadus kindlustab Riigikogule eel-

arve algatamise õiguse, järelikult on see sarnane põhipanev õigus, mille kohta minu arvates üks Riigikogu ei või teise Riigikogu jaoks kitsendusi maksuma panna. Järelikult ei ole see kitsendavate määruste koht mitte seaduses, vaid Riigikogu kodukorras. Ja kui teie lööte Riigikogu kodukorra lahti, siis teie leiate sealt 11-da lehekülje pealt — eelarve arutamise kord eelarve-komisjonis. Siin on näha, et Riigikogu ennast ka siin kitsendanud on lisettepanekute tegemises. Aga nüüd võiks öelda, et see on ka seadus teatavas mõttes, aga neid määrusi on kergem muuta, nii näiteks, ei peetud läinud aastal neist enam kinni. Riigikogu pani uue korra maksuma, mis endisest lahku minev oli. Nende määruste õige koht on minu arusaamise järgi Riigikogu kodukorras, ja kõige loomulikum oleks see, et Riigikogu valib omale alalise eelarve-komisjoni ja paneb ka oma eelarve korra maksuma kogu oma kestvuse jaoks. Kahtlemata ei oleks ju midagi selle vastu, kui see kord hea saaks, et ükski pärastine Riigikogu teda ei muudaks, et meil tema iseenesest saaks raudseks seaduseks ja ka järeלטulijad loeksid eelkäijate töö oma kohta maksvaks. Üldkomisjonis läksid hääled selle küsimuse kohta lahku. Kuigi kõik arvamisel olid, et Riigikogu peab ennast kitsendama ja ei tohiks mitte vastu valitsuse tahtmist eelarvet põhjalikult muuta, siiski seadusesse ülesvõtmist ei peetud võimalikuks.

Siis tuleks peatuda peatükk VII §§ 33. ja 34. juures. Need paragrahvid on võetud Läti eelarve-seadusest. § 33 kõneleb sellest, et on keelatud teha ülekulutusi ja § 34 ütleb, et Vabariigi Valitsus ja ükski asutus ei või teha otsuseid ja määrusi, mis on seotud kulutusega ja mille jaoks eelarves summasid ei ole. Kuigi see iseenesest mõistetav peaks olema, arvas komisjon siiski, et see paha ei teeks, kui meie noores riigis, kus kõik alles väljakujunemisel ja vääratused kergemad on, sarnaste paragrahvide sissetoomine liigne ei oleks. Ühtlasi arutas komisjon küsimust, kas ei tuleks juurde lisasanktsioon võtta, ära määrates, kuidas vastutusele võtta neid, kes nende punktide vastu eksivad. Viimaks jõuti arvamisele, kuigi osalt selle juures ka kaheldi, et süüdlasi oleks võimalik vastutusele võtta ka praegumaksvate seaduste põhjal.

Siis tuleks veel peatuda peatükk 11. juures, nimelt seaduse maksmapanemise juures. Siin oli esialgu selleks eriseadus ette nähtud. Komisjon leidis tarvilikuks seda käesolevasse seadusesse sulatada. Selles seaduse maksmapanemise seaduses oli üleminek uue eelarve-seaduse peale ette nähtud 1. aprillil 1927. a. Ühtlasi pidas rahaminister tarvilikuks kohe maksuma panna eelarve teisi osasid, neid, mis

otse tulude ja kulude summasid ei käsita, see tähendab eelarve kokkuseadmise korda, samuti ka krediitide sulgumise korda. Siin tekkis küsimus, kas ei oleks võimalik kogu seadust varem maksma panna. Seal jõudis komisjon otsusele, seda enam, et rahaminister ka seda seisukohta pooldab, et meil oleks võimalus üle minna uue seaduse alusele juba 1. aprillil 1926. a. Nüüd tekib küsimus, kuidas üle minna? Tekib kolmekuune vaheaeg, kuidas selle kohta eelarvet kokku seada? Siin on kolm võimalust. Esiteks võiks selle kolme kuu kohta eri-eelarve kokku seada ja see oleks kõige õigem. Aga selle kolme kuu eelarve arutamine nõuaks Riigikogult vististi sama palju aega, kui terve aasta eelarve arutamine, see tähendab, siis tuleks meil 2 eelarvet lühikese aja jooksul vastu võtta. Teine ülemineku võimalus: eelarve seatakse 15 kuu peale kokku. Kuid sel oleksid oma halvad küljed. Eelarvet oleks palju raskem kalkuleerida ja vististi ei oleks tema õigel ajal vastuvõtmisega hakkama saadud. Jõuti otsusele, et tuleb valida kolmas võimalus, mida meie tarvitame siis, kui eelarve õigeks ajaks vastu ei ole võetud, see tähendab: võib kulu-tada iga kuu 1/12 eelarvest aja jooksul, kui eelarve veel ei ole vastu võetud. Arvan, et see viis iseenesest kõige parem ei ole, aga et ta senni tarvitamisel on olnud, siis leppis komisjon selle viisi peale kokku. Erakorralisel juhtumisel tuleb sellest üle minna igakordsel Vabariigi Valitsuse otsusel.

See oleks õieti kõik lühidalt. Kahtlemata on siin selles eelarve-seaduses veel mõned uued jooned sisse toodud, kuid need on pisemad, ja ma ei taha Riigikogu kallist aega siin viita, vaid jätan nende käsitamise II lugemiseks. Seal on võimalik üksikute paragrahvide juures neid jooni puudutada ja käsitada. Üldkommisjoni nimel teen ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

5. Esimese rahvusvahelise töökongressi poolt Washingtonis vastuvõetud tööstusettevõtete tööaega kaheksa tunniga päevas ja neljakümnekaheksa tunniga nädalas piirava kon-

Töökaitse komisjoni aruandja **J. Voiman:** Esimesel rahvusvahelisel töökongressil, mis ära peeti Washingtonis oktoobrikuul — ulatus ka vististi novembri sisse 1919. aastal — võeti vastu käesolev konventsioon, millega piiratakse tööstusettevõtete tööaeg 8 tunniga päevas ja neljakümnekaheksa tunniga nädalas.

ventsiooni eel-nõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

Selle seaduse ratifitseerimine Eesti Vabariigi Valitsuse poolt on viibinud mitmesugustel põhjustel ja kõige tähtsam neist on see, et käesolev konventsioon ei ole mitte kõigis, vaid ainult väikeses osas riikidest, nimelt kuues riigis, ratifitseeritud ja peale selle on esitatud ratifitseerimiseks üheksas riigis. Raskused, mille pärast teda ei ole esitatud, loetakse õieti kõigi riikide poolt kõigepealt selles seisvaiks, et ta piirab ületunnitöö aega õige tuntavalt. Siin on küll selles konventsioonis ette nähtud üksikud punktid, mille järgi võib ületunnitööid teha mitmesugustel juhtumistel. Peale selle loetakse üheks raskuseks seda, et käesolevat konventsiooni ei ratifitseeri mitte kõik tööstusriigid. Need riigid, kes konventsiooni ratifitseerinud, satuvad siis raskemasse olukorda ja vast ei suuda võistelda nende riikidega, kus konventsioon ei ole vastu võetud. Neil põhjustel viivitab ka Eesti selle ratifitseerimisega, kuid nagu ma juba enne alguses tähendasin, on tema ratifitseeritud kuue riigi poolt, nimelt Austria, Bulgaaria, Rumeenia, Tsheho-Slovakkia, Kreeka ja India poolt. Peale selle on ta esitatud ratifitseerimiseks veel teistes riikides, ja mõned riigid on ta ratifitseerinud tingimusega, et kui käesolev konventsioon teistes suuremates riikides ratifitseeritakse, siis ka nendes kõigis astub tema jõusse eriseadusega ja erimäärusega. Ka meie Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu näeb ette selle konventsiooni ratifitseerimise tingimusi — nimelt § 2-ne räägib sellest, et meil see konventsioon viiakse ellu pärast tema vastuvõtmist tähtsamate rahvusvaheliste tööstusliikmete poolt nimelt Belgia, Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa ja Suur-Britannia ning Eesti naaberriikide — Soome, Läti ja Leedu poolt. Minu teada Belgias ongi juba see konventsioon ratifitseeritud või lähemal ajal ratifitseeritakse. Töökaitse komisjon, läbi arutades käesolevat konventsiooni, ei jõudnud ühisele otsusele selle ratifitseerimise kohta, vaid esitas kahes variandis: esimene variant pooldab Vabariigi Valitsuse ettepanekut, tähendab, tingimusi konventsiooni maksmapanemise kohta, kuna teine variant tahab välja jätta § 2-se, kus räägitakse tingimuste maksmapanemisest. Teen ettepaneku käesolev konventsioon I lugemisel vastu võtta.

M. Martna (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Kaheksatunniline tööpäev peab meil seadusepäraselt või õigusepäraselt juba maksmas olema, sest et niipea kui Eesti iseseisvus sedavõrd jalule oli seatud, kuulutas ajutise valitsuse deklaratsioon, et kaheksatunni-

line tööpäev pannakse jälle maksma. Seda deklaratsiooni ei ole kunagi tagasi võetud, õnnetuseks ei ole teda ka seadusega kinnitatud. Tähendab: deklaratsioonile oleks pidanud sellekohane tööaja-seadus järgnema, ja siis oleks meil juba kaheksatunniline tööpäev maksmas olnud. Et see sündinud ei ole, ja et Washingtoni konventsioon seda asja rahvusvaheliselt korraldab, siis tuleks meil seda silmas pidada ja seda konventsiooni ratifitseerida nõnda, nagu ta seal vastu võetud on. Meil on valitsuse ettepanekus selle peale tähelpanu juhitud, et konventsioon ei olevat Eesti poolt veel mitte vastu võetud sellepärast, et suurtes tööstusmaades ja meie naaberriikides kaheksatunniline tööpäev veel maksev ei ole. Kuid see ei ole täies ulatuses mitte tõsi. Ma tean niipalju, et neis tööstusriikides ja ka meie naaberriikides, mille võistlust meie valitsus näib kartvat, kaheksatunniline tööpäev juba maksev on. Meie valitsus kriipsutab eriti alla isegi seda, mispärast Inglismaal seda konventsiooni veel ei ole kinnitatud. Minu teada on seal aga juba tegelikult kaheksatunniline tööpäev kollektiivlepingute põhjal maksev. Ma ei kõnele sellest, kas ratifitseerimine raskusi sünnitab või mitte, vaid ma kõnelen sellest, et meil seda võistlust karta ei ole.

Meie teame, et meie naaberriigis Lätimaal on kaheksatunniline tööpäev erilise tööajaseadusega maksma pandud. Ja meie teame ka, et Soomemaal kaheksatunniline tööpäev kollektiivlepingute läbi õige laias ulatuses maksev on. Mis nendesse riikidesse puutub, kes senni käesoleva konventsiooni on ratifitseerinud, siis on nende seas tööstuse mõttes muidugi kõige tähtsam Tsheho-Slovaakia. Meil ja meie komisjonidel oleks väga tähtis tähele panna, kuidas Tsheho-Slovaakias selle konventsiooni ratifitseerimise saavutustega rahul oldakse. Niipalju kui mina Tsheho-Slovaakia tööliste esitajatega olen kõnelenud, olen mulje saanud, et Tsheho-Slovaakia, hoolimata raskest seisukorrast ja võitlemisest tööpuuduse vastu, ei mõtle sellest konventsioonist loobuda, ja ta ei ole sellest halbu kogemusi saanud. Eriti rõhutatakse seda, et Tsheho-Slovaakia raudteetööstuses, mida teistes maades ikka väljavõttena ette tuuakse, kaheksatunniline tööpäev takistuseks ei ole ja ka raudteeliikumises kahju ei ole andnud. Peale selle on veel kaheksatunniline tööpäev ka põllumajanduses maksev. Selle kohta ei ole mina nurisemisi kuulnud, ja kui kaugelt ja kui täpselt ta põllumajanduses läbi viidud, on muidugi iseasi, sest ka Tsheho-Slovaakias on väikepõllumajandusel väga suur osa.

(Sekretäri kohale asub abisekretäär
L. Raudkepp.)

Arusaadaval viisil on kaheksatunnilise tööpäeva läbiviimine ja kontroll väikepõllumajanduses raske. Aga meie juures ei tule see esitsa veel sugugi küsimuse alla. Kui seda silmas pidada, kas kaheksatunniline tööpäev tööviljakuse peale tõstvalt või rõhuvalt, see on vähendavalt mõjub, siis on siin kahesugused arvamised, nagu selles asjas ikka on olnud. Üks osa töösturid on selles arvamises, et kaheksatunniline tööpäev tööviljakust vähendab. Kuid tööandjate seas, eriti aga vabriku inspektorite, kui ka selle kontrollametnike seas on väga palju neid, kes tõendavad kindlate andmete põhjal, et kaheksatunniline tööpäev pärast ilmasõda, kui sellega käsikäes käis ajakõrgusel seisev tehniliste ja mehaaniliste sisseadete täiendamine, mitte ainult kahjulik ei olnud, vaid et ta võrdlemisi kasulik oli. (E. Masik, põl: Aga meil ei ole seda tehnilist seisukorda.) Noh, härra Masik, kas Teie siis arvate, et meie võime ja peame selle tööliste higi ja vaeva arvel tasa tegema, mis Teie tehnilises ja mehaanilises täiendamises asjale võlgu jäete? (J. Hünerson, põl: Meie töölisel ei oska tööd teha!) Et töölisel tööd teha ei oska, selle üle ei kaeba mitte ainult härra Hünerson ja Tonkman ning Eesti ettevõtjad, vaid selle üle kaevatakse terves ilmas. (K. Tonkman, põl: Mina ei ole praegu kaevanud!) See oli alles eile või üleöö, kui Teie selle üle kaebasite. (J. Hünerson, põl: Mujal mõistavad töölisel paremini tööd teha.) Ma olen ka selles veendunud, et meie tööline töösuses veel niikaugele ei ole jõudnud, kui teistes maades, kus aga ka tööõpetus kaugemale on jõudnud. Aga meie peame tunnustama, et meie maal, meie vabariigis, olgugi, et tema kestvuse aeg lühike on, vähe on tehtud töösuse tõstmiseks. Teie, härra Hünerson, olete üks neist, kes töösuse kursusi toime panete. (E. Masik, põl: Mis Teie olete teinud?) Mitte sellest ei ole jutt, mis Teie olete teinud või mina olen teinud, vaid siin on küsimus üldistes asjades. Minul, kui töölisteesitajal, ei ole abinõusid käes, et mina saaksin töökoolisid sisse seada, niipalju Teie, härra inseneer, peaksite ometi teadma, et niisuguste vahelhüetega välja tulla ei maksa, need dokumenteerivad ometi midagi muud, kui tarkust. (L. Johanson, stp: Ega iga inseneer ei või tööst rääkida!) Härra Hünerson on põllumajanduslikke kursusi toime pannud, või on seal väga intensiivselt tegev, kus neid toime pannakse, ja ma ei ütle seda mitte laitvalt, vaid kiitvalt. Põllumeeste organisatsioonid teevad selleks väga palju, aga nad jätaavad põllutöölised kõrvale. Ma ei ole kuulnud, et ühtainust kursust põllutööliste jaoks toime pandud. (J. Hünerson, põl: Need

on kõigile ühised!) Muidugi, teil on ühised, teil on ühine kapsasupp ja puder, ja siis loodate, et kui see ühine supp valmis on, et siis saavad sellest kõik osa. (J. Hünerson, põl: Kõik võivad osa võtta, kui tahavad.) Ärge rääkige, härra Hünerson, vahele, Teie võite ju pärast sõna võtta ja seda õiendada. Asjalugu on ju ometi see, teie kuulutate kursused välja, aga teie ei tee ometi selleks võimalusi, et töölised võiksid ka neist osa võtta! Iseenesest mõista, et peremees palgatöölisele seda lubada ei või. (J. Hünerson, põl: Just teenijate jaoks peetakse kursusi ja peremehed saadavad nad sinna.) Kellele need kursused on? (J. Hünerson põl: Need on karjatalitajate kursused.) Ma kuulen seda heameelega ja võtan selles osas oma väited tagasi, aga karjatalitajad ei ole mitte ainsad töölised. Olen veel selleks noor küllalt, et õppida ja tähele panna. Ja olen heameelega valmis siis oma sõnu tagasi võtma, kui näen, et minul õigus ei ole. Senni ei ole ma Eesti ajakirjandusest leidnud, et Eestis töölise jaoks kursusi oleks toime pandud.

Mis üldse töö õpetamisesse puutub, siis teame, et enne iseseisvuse aega see veel palju nõrgemal jalal seisis, kui praegu. Meil on kõigil teada, et üksainus väike alamalt laadi põllutöökool olemas oli, teisi tööõpetamise koole ei ole meil teada. Kui käsitööõpilastele siin ja seal õpetust anti, siis olid need viletsad püha-päeva- või õhtukoolid, millest õpilased, kes tahtsid, või õpilased, keda peremees teataval korral sundis õppima minema, osa võtsid, millest õpilastele aga suurt kasu olla ei võinud sellepärast, et õpilased sinna õhtuti või püha-päeviti minna said. (Vahel hüüe E. Masik' u, põl poolt.) Teie olete ka mõnda päeva Riigikogus ja mina loodan, et Teie mind aitate. Ega Teie ometi vastupidiste mõtetega siia ei tulnud?

Mis tööviljakuse langemisesse või tõusmisesse puutub, siis on väga põhjalikkude tähelepanemiste ja teaduslikkude uurimiste varal kindlaks tehtud, et tööviljakus kaheksatunnilise tööpäeva juures mitte ei lange, vaid tõuseb. Kui Teie selle tõenduseks dokumente soovite, siis võin Teid juhatada rahvusvahelise tööbüroo väljaannete juurde, kus õige põhjalikke uurimusi on avaldatud. (J. Hünerson, põl: Aga mispärast sakslastel neid dokumente ei ole?) Ka sakslastel on need dokumendid. Ka Saksa ametiühisuste keskkohd on dokumente välja andnud, kus ta ära näitab, et ka Saksamaal pärast sõda kaheksatunnilise tööpäeva läbi tööviljakus langenud ei ole, vaid

ümberpöörduvalt — tõusnud. (J. Hünerson, põl: Aga siiski seati üheksatunniline tööpäev sisse.) Kahjuks ei ole mul praegu ettevõtja nime meele, kes poliitiliste vaadete poolest õige paremale poole kaldub, aga selle peale vaatamata avalikult Chemnitzi linna volikogus ütles, et tema oma vabrikutes kaheksatunnilisest tööpäevast ei loobu. Ta on tõendanud, et ta vabrikutes 8 tunniga rohkem tööd tehakse, kui 9 tunniga või veel pikema ajaga. (J. Hünerson, põl: Ega üks pääsuke kevadet too! E. Masik, põl: See on üksik juhtumine.) Ega ma siis 12 tunnistajat korraga ette tuua ei saa. Kui soovite, võin pika registri ette tuua, aga ma arvan, seda ei ole tarvis.

Ameerikas on sellekohane vabrikantide ühisus, kes seda asja eriti uurib ja õige põhjalikkude ja väga kaugele ulatavate teaduslikkude meetodite abil selgitada püüab. Ameerika vabrikantide uurimiskomitee, mis vabrikantide eneste poolt loodud, annab oma töö lõpuresultaatides ettevõtjatele nõu, et nad peaksid tähelepanu selle peale pöörama, et mitte üle 8 tunni tööd ei tehtaks. Nad peaksid edasi selle eest hoolitsema, et töölised hommikul mitte tühja kõhuga tööle ei tuleks, vaid et neil võimalik oleks enne hästi süüa. Edasi annab mainitud vabrikantide nõuandja komitee ettevõtjatele nõu, et ettevõtjad selle eest hoolitseksid, et nende töölised elaksid ilusates, ruumikates ja õhurikastes korterites. Üldse annab tähendatud teaduslik vabrikantide uurimiskomitee nõu, et see tööandjail seda kasulik on, mida paremas seisukorras nende töölised elavad. See annab vabrikutele aina kasu. (E. Masik, põl: Neil on raha! — A. Jõeäär, stp: Kas meie töösturid ilmarahata on? K. Tonkman, põl: Kõik töölised ei saa samasugustes korterites elada, nagu nende esitaja, härra Martna.) Ma kardan ja kahetsen väga, et kõik põllupidajad, saunikud ja popsnikud mitte härra Tonkman'iga ühesugustes ruumides elada ei saa. Härra Tonkman'il on maal ruumikas elumaja ja peale selle veel pealinnas üsna ilus korter. (L. Johanson, stp: Härra Tonkman, kuidas Teil nii väike tulumaks on? J. Hünerson, põl: Naise peal on rohkem maksu! — K. Tonkman, põl: Kas Teie olete minu tulumaksu näinud?) Härra Tonkman, ma olen arvamisel, et see käesoleva küsimuse juures midagi ei selgita, missuguses korteris mina elan. Võin Teile kinnitada, et olen oma elus õige viletsates korterites elanud. Aga ikka olen ma püüdnud selle poole, et rohkem õhku ja päikest saada. Nüüd vanuspäevil on mul tõesti korda läinud õhurikkamas ja ruumi-

kamas korteris elada, aga praeguses korteris ma päikest küll palju ei saa. Aga see ei puutu siia. See on nõokamine, aga nõokamisega ei jõua meie kaugele. (J. Hünerson, põl: Rannamehed on kanged nõokama.) Ega siis härra Tonkman rannamees ei ole, ta on rannast kaunis kaugel.

Nii siis, mis tööviljakusse puutub, siis ei takista see Washingtoni konventsiooni vastu võtmast. Meil on aga siin veel teise küsimusega tegemist. Meil valitseb juba iseseisvusest saadik tööpuudus, mis viimasel ajal iseäranis tuntavaks on muutunud. On iseeneest arusaadav, et mida pikema tööpäeva need inimesed teevad, kes töö on, seda rohkem on neid, kel töökohti ei ole. Pean kahetsedes tunnistama, et meil nii demokraatlik ja nii vabameelne ollakse, — ma ei taha öelda, et meie põllumehed mitte demokraatlikud ei ole, nad on ainult vähe teist laadi demokraadid, kuid mitte selle taguruse mõõdupuuga mõõdetavad, mis suures ilmas olemas on. Aga meie ei ole näiteks selle eest mitte hoolitsenud, et töölepingutes, mis riik ise teeb, klauselid sees oleksid, et meie töölised, kui nad oma hariliku tööpäeva ära on teinud vabrikutes, et nad siis enam mujale tööle ei läheks, — vähemalt riikliku töösse mitte. Aga seda meil ei ole. Mul oli omal võimalus siinsamas Riigikogu töde juures näha, et töölised, kes oma tööpäeva vabrikus olid ära teinud, pärast seda siia tulid ja siin õhtuti veel teise või ligikaudu teise tööpäeva ära tegid. Kui ma nendega sellepärast rääkisin ja ütlesin, et nad seda oma tervise kulul teevad ja sel viisil aastaid oma elueast maha lõikavad, siis vastasid nad: „Jah, meie teame seda ka, aga mis sinna teha, palk on nii väike, et ei saa teisiti“. Seda ütlevad töölised sagedasti, kui nad ületunnitööd teevad ja kui nad sel kombel püüavad oma sissetulekut suurendada, sellepärast on sotsiaalseaduste andmine õige raske ja ta leiab töolistel oma ringkondadest vastuolekut või vähemalt ei leia seda arusaamist, mis tarvilik oleks, ja siin on riigivõim nende ametnikkude kätte antud, kes riigivõimu teostavad tööd välja andes ja kellele lepinguid sõlmides ometi võimalus on antud, seda mitte lubada ja määrusi lepingusse sisse võtta, kus ära on keelatud töolistel veel teist tööpäeva teha. See suurendab kahtlemata töötatöolistel arvu ja on riigile ning ka kogukondadele kahjulik. Riik ja kogukonnad peavad ometi töötatöölisi enam-vähem toetama. (K. Tonkman, põl: Toitma!) Noh, kes peaks neid siis toitma? No juhutage neile ometi töö kätte! Ma pean tõepoolest ütleva, et härra Tonkman on omale väärilise seltsilise leidnud. (Vahelhüüded põllumeeste ridadest. — K.

Tonkman, põl: Põlevkivitööstuses ei jõuta väljakaevamisi niipalju tehakui tarvis. Tallinna linnas on töötatöölisi küll, aga töölised sinna ei lähe. Raudteeülem ütles eile, et raudtee peab kahe nädala pärast seisma jääma. L. Johanson, stp: Raudteeülemad tulevad revideerimisele võtta.) Härra Tonkman, sellest asjast oleme nii mõnigi kord kõnelenud, kuid ma kardan, kas ma teid targaks õpetada suudaksin, niisugust enesetundmist mul ei ole. Minul on neis asjaoludes mõnigi asi selge, ja mina kordan uuesti, et kui meil töötatöolistel hulgas on kirjaladujaid, trükitöölisi, rätsepaid või maalrid, ega need ei kõlba siis ometi Kohtlasse tööle. Meil on veel teisi erielukutsetega töölisi, kuid ega neid ei või sinna saata, sest nad ei suuda seal tööd teha, nad ei ole selleks harjunud, nende musklid ei ole selleks välja arenenud. Peale selle teame meie ometi, mille üle meie peaksime rõõmsad olema, et Eesti tööline ometi juba oma elu-õuetes kaugemale on jõudnud, et ta igasuguste töötingimustega enam rahul ei ole. Teile ei ole ju ka mitte tundmata, missugused korteriolud praegu põlevkivitööstuses on valitsemas. Seal on osalt veel nõndanimetatud barakkide süsteem tarvitusel. Töölised elavad suvel kunni 18 inimeseni ühes toas. Ma võin öelda, et need barakid on veidi paremad, kui Ellamaa turbarabas, aga need barakid on siiski niisugused, kus härra insener Masik ja härra Tonkman heameelega mitte üht ainust ööd mööda saata ei taha. (E. Masik, põl: Härra Raud elab seal.) Teil on ju härra Rauaga vist tihedamad suhted, kui minul. Ma paneksin Teile ette, et otsekohe ta enese käest küsiks. — Korteriolud ja teised elamistingimused on Kohtla põlevkivikaevanduses niisugused, et töölised sellest tööasutusest kinni ei pea, kuna nad end seal kodus ei tunne olevat. Kujutage omale ette seda olukorda, kus 15—18 töolist ühes suuremas ruumis elavad, mis ilma igasuguse mugavuseta on, kus valgustuski vilets on, kus magadiskohad mustad ja ilma magadisriieteta. Läänud aastal, kui ma seal käisin, siis nägin, et oli inimesi, kes magasid vitsrauast tõmmatud raudse süngi põhja peal, millele oli alla pandud paljalt üks kartulikott. (J. Hünerson, põl: Oleks ise võtnud ja näpuga heinu alla katkunud.) Inimesed magavad seal oma riietes. Ma tean, härra Hünerson, et iga inimene võiks oma küljealust natukene kohendada, ma aga konstateerisin siin seda, mida ma seal nägin, ja ei ole midagi parata, et meie inimesed on niisugused. Meie peame neid niisugustena võtma, nagu nad on. Nad on aga niisugused võib olla ka sellepärast, et need mehed olid selleks sinna läinud, et ärasõidu

teeraha teenida ja sellepärast ei hakanudki nad oma sängisid kohendama... Igatahes selle ettevõtte juhatuse poolt ei ole mitte küllalt tehtud, et tööliste elamist seal paremaks, inimlikumaks teha.

Mina ei tõrgu mitte seda ütlemast, hoolimata sellest, et ma tean, et minu parteiseltsimees selle ettevõtte juhataja on. Ma tean väga hästi, et see mitte juhataja Mart Raua halbtusest ei tule või tema erilisest tööliste väljakurnamise tahtmisest, vaid seal on iseäralikud põhjused olemas, mis neid plaanisid täide viia ei lase, mis Raud on kavatsenud teha. Mart Raud on püüdnud maju ja korterid juurde ehitada. Kus üksikud korterid on, seal on juba lahedam elada ja nii mõnigi tuba näis läinud aastal õige puhas olevat, ning jättis üsna hea mulje. Meie teame väga hästi, et riigil ei ole senni võimalik olnud suuri summasid lubada selleks, et rohkem korterid ehitada, nagu seda härra Raud soovis. Aga härra Mart Raud kõneleb ka sellest, et võistlus sundivat palka madalamal hoidma, nõndasama sundivat võistlus ka ehitades kokku hoidma. Kuid sellest hoolimata, et need põhjused olemas on, ei parane tööliste töötingimused, ükskõik kui halvad nad ka on. Ei või ju ometi nõuda, et töölised igal tingimusel kaevandusse pidama peaksid jääma ja et nad seal ükskõik missugustes tingimustes peaksid töötama! Iga inimene on ometi inimene, tema sees on hing, tunded, soovid ja tahtmised. Kui ta kõigi oma tunnetega, oma eluväljendustega ja elamise vääriliste püüetega nende olude alla seda viisi pressitud on, et ta enesele ütleva hakkab, kas on üldse niisugustes oludes võimalik elada, siis ei või ometi mitte imeks panna, et inimesed, kes Tallinnas ilma tööta on, peaksid ummisjalu Kohtla põlevkivikaevandusse jooksuma. (E. Masik, põl: Mina olen tehastes töötanud.) Kuulge, härra Masik, mina Teiega siin juttu ei aja, kui Teie soovite, siis lähme pärast kuskile kõrvale, kas einelauda või mujale ja võime seal arutada. Mina igatahes eeldan, et Teile kui nooremale härrale, kes alles hiljuti ülikoolist tulnud ja nende küsimustega ülikooli ajal tegemist peaks teinud olema, need küsimused nii taevavõõrad ei peaks olema! Tähendab, kui tööpuudus nii suur on, nagu ta meil praegu on, siis juba sellest seisukohast välja minnes peaks soov olema, et meie selle konventsiooni vastu võtame ja tööpäeva ning tööaja sellega kindlaks määrame. Mina ei usu mitte, et meie rahvamajandus või ka riigimajandus selle all kannataks, sest ajalugu näitab seda, töolisteliikumine ja sellega kättesaadud võidud näitavad, et igal maal, kus töolisteliikumine kaugemale on jõudnud, kus töölised

oma elukorra paremale alusele seadida on suutnud, et seal rahva- kui ka riigimajandus kindlamal alusel seisab, kui ta meil praegu on. Ainult terve ja oma olukorraga rahul olev kodanik võib riigile kodanikuna nii tähtis olla, nagu see riigile tarvilik on. Kui meie näiteks neid põhimäärusi ja põhimõtteid loeme, mis Versailles'i rahulepingu tegijad rahvusvahelisel tööorganisatsiooni põhiseaduse sissejuhatuses kirjutasid, siis käib sealt punase nõörina läbi see mõte, et rahvusvaheline tööorganisatsioon saaks ellu kutsutud tööliste olukorra parandamiseks. Rõhutatakse seda ja näidatakse, et maailma rahu ei või niikaua kindel olla kui suured rahvakihid, nagu töölised, oma olukorraga rahul ei ole, oma töö eest tarvilikku palka ei saa, kelle elutingimused mitte sedavõrd inimlikud ei ole, et nad endid oma tunnetes ja soovides rahuldatus tunneksid. Et niisugust seisukorda kätte saada selleks kutsuti rahvusvaheline tööorganisatsioon ellu. Selle juures rõhutati eriti ühte asjaolu, nimelt tööaja äramääramist, ja võeti nõuks kaheksatunnilist tööpäeva rahvusvaheliselt seaduslikuks tööpäevaks võtta, selles usus, et kaheksatunnilise tööpäeva läbiviimine rahvusvahelises ulatuses rahva suuri hulke rahuldada võiks ja selkombel ilmarahu kindlustada aitaks. Läinud 1924. a. 6-dal rahvusvahelisel töökonverentsil oli kaheksatunnilise tööpäeva küsimus üks küsimustest, mis kõige elavamalt vastukaja leidis ja millest sel ajal nii tähtsate riikide valitsuste esitajad osa võtsid, nagu Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa, Belgia, ja veel teised. Ka seal oli peaasi see, et võistluse pärast ei julge üks riik konventsiooni enne teisi ratifitseerida. Aga läinud aastal rahvusvahelisel konverentsil leppisid suurte tööstusmaade tööministrid kokku, et ratifitseerimist rutemini läbi viia. Poliitilised vahejuhtumised takistasid seda. Kui Inglismaal tööpartei valitsus oleks kauemini püsima jäänud ja Prantsusmaal Herriot'i valitsus, siis oleks nende riikide vahel, hulka arvatud ka Belgia ja Saksamaa, see konventsioon vist juba ratifitseeritud olnud. Praegu on asjaolu niisugune, et selle konventsiooni ratifitseerimine nende riikide juures kauge tuleviku küsimus ei ole, vaid see on ligema aja küsimus. Meie aga ootame ja ootame! Enamus hääletab — võib olla — selle poolt, et meie jälle ära ootama jääme, kuid meil on siin ka teistsuguste asjaoludega tegemist. Meil on tegemist ühe töötusega, mis juba antud ja mis kindlustamist nõuab. Meil on ajutise valitsuse töötusega tegemist, kes oma pühalikus deklaratsioonis ütles: kaheksatunniline tööpäev peab jälle maksma. (J. Hünerson, põl: Põllumeestele on ka palju töötatud, kuid ei ole midagi peetud.) Põllumeestele võisid ikka ainult põllumehed töötada, sest põl-

lumehed ise on meie valitsuses tähtsal kohal olnud. (J. Hünerson, põl: Valitsus on töotanud. Teie olete palju takistusi põllumeestele teinud.) Kui Teie selgeks teete selle, siis ei tõrju ma tagasi oma eksitust. (M. Martinson, põl: Raske ülesanne!) Muidugi raske ülesanne, seda ma tean. (J. Hünerson, põl: Jah, kahetsemine ei aita!) Kui juba kahetsetakse, siis püütakse ka asja parandada.

Tähendab, meil on lubadus olemas, et kaheksatunniline tööpäev pannakse jälle maksma. Selle lubadusega seda konventsiooni ühendades, ei tähenda veel selle konventsiooni ratifitseerimist, vaid seda lubadust on tarvis seaduslikult kindlustada. Ja mina loodan, et Riigikogu enamus ajutist valitsust valelikuks ei jäta, vaid et ta Washingtoni konventsiooni ratifitseerimisega, nõnda nagu ta seal vastu võetud on, selle tõeks teeb, mis ajutine valitsus 1919. a. Eesti rahvale töötas. (Vahelhüüe J. Hünerson'i, põl poolt.)

Juhataja **A. Rei**: Sõna on rkl. Voiman'il.

J. Voiman (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Nagu juba eelkõneleja tähendas, lubas ajutine valitsus oma deklaratsiooniga kaheksatunnilise tööpäeva jälle kindlustada. Tegelikult ei ole see kindlustamine seadusandlikul teel läbi viidud, ka praktiliselt on sellel alal kõrvalekaldumisi ette tulnud. Kuna meie riik on astunud rahvasteliitu ja ühtlasi sellega rahvusvahelisse töökonverentsi... (J. Hünerson, põl: See otsus tehti enne, kui Eesti rahvasteliitu astus.) See on õige, et enne tehti see otsus, aga kui Eesti astus rahvasteliitu, sellega võttis ta omaks need kohused, mis rahvasteliit ta peale pani. Selle kohuse täitmiseks on esitatud käesolev seaduseelnõu, kuid see seaduseelnõu ei anna seda, mida tema andma peaks. Selle seadusega ühelt poolt antakse, aga teiselt poolt võetakse tagasi. Nimelt võetakse tagasi § 2-ga. § 2. räägib sellest, et konventsioon viiakse ellu pärast ta vastuvõtmist ja elluviimist rahvusvahelise töökonverentsi liikmete poolt ja samuti tähtsamate tööstusriikide ja Eesti naaberriikide poolt, kes ka kohustused on andnud. Vaadake, see paragrahv räägib sellest, et isegi sarnasel juhtumisel, kui konventsioon on vastu võetud, siiski ei panda meil kaheksatunnilist tööpäeva seadusandlikul teel maksma. Nii et § 2 võtab täiesti selle tagasi, mida § 1 lubab. Selles see viga ongi, et meie olles rahvasteliidu liikmed, oleme andnud kohustused neid otsuseid, mis seal vastu võe-

takse, täita ja meil lubatakse neid täita, aga kui tuleb täitmise, siis ei tehta seda. Sarnaste tingimuste ratifitseerimist näebki käesolev seaduseelnõu ette. Kui käesolev seaduseelnõu sel kujul vastu võetakse, nagu ta esitatud, siis ei anna ta kaheksatunnilist tööpäeva. Meie võime küll välisriikides rääkida ja sellest jutustada, et see konventsioon on ratifitseeritud ja et meie tunnistame kaheksatunnilist tööpäeva, aga tegelikult ei ole meie seda ellu viinud. Sellepärast teeb meie rühm II lugemisel vastava ettepaneku, jätta § 2 välja. Kui see paragrahv välja jäetakse, siis võime loota, et kaheksatunniline tööpäev pannakse seadusandlikul teel maksma. Kui aga seda paragrahvi välja ei jäeta, siis see ei anna mitte midagi uut juurde ja ei ole lootagi, et meil kunagi kaheksatunniline tööpäev maksma pannakse.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev seadus ei puuduta küll otsekohe põllutööliste küsimust, kuid sellegipärast tahaksin selle seaduse juures sõna võtta, nimelt sellepärast, et ta kaudselt puudutab meie tööliste küsimust ja sellega ka põllutööliste küsimust. On täiesti selge, kui ühe osa meie tööliste kaheksatunniline tööpäev lubatakse, siis peab see ka juba loogiliselt teisele osale töölisteperele järgnema. Kuid meie oludes ei ole kaheksatunniline tööpäev vastuvõetav, see on meie oludes liiga lühikene, ei suuda inimesed omale seda ülespidamist teenida, mis nad tarvitavad. On alati sarnased juhtumised, kus tööstusettevõtte peab nii väikse kasuga töötama, et omaga välja ei tule või jälle tuleb töösaadus tööstusettevõtetes niivõrd kallis, et ei leia kaubaturgu, kes tehtud tööd ära ostab. Seda on praegu meil selgesti näha. Kust see tuleb, et meil müüakse väljamaalt sissetoodud masinaid ja põllutööriistu, ja selle juures on üldiselt teada, et Eesti metallitööstustes suur tööpuudus on. Seda võib ainult sellega seletada, et meie metallitööstused ei ole sedavõrd arenenud, et nad suudaksid meie väikesele põllutööstusele tarvisminevaid tööriistu valmistada. Teiseks, need tööliised, kes töökodades töötavad, ei ole niivõrd õppinud, et nende töö viljakas oleks. (B. Eilman, stp: See on täielik vale!) Ei ole vale! Mina tahaksin seda hea meelega näha ja kuulda ning selgeks teha. Siit kõnetoolilt ei ole veel keegi selgeks teinud, missugused on need põhjused, mis pärast metallitööstus praegu põeb ja töösaadus kallis tuleb, mis edasitöötamist ei võimalda. (Vahelhüüded.) Ma ei räägi mitte ainult suurtööstusest, vaid üldse tööstusest. Siin on põhjuseks igatahes tööoskamatus, halvemad tööriistad, laenukapitaali kõrged protsendid

tööstusmaade suur võistlus, tooresainete puudus, nagu raud, süsi jne., mis väljast peab sisse tooma. Need on kõik iseäralikud rasked tingimused, mis meie tööstust ei luba areneda, selleks väga tuntavad põhjused. On selgesti teada, et meie rahval on vähe kapitaali, ei ole suuri kapitaale, mis võiks suurtööstusesse mahutada ja seda välja arendada, et kaheksatunniline tööpäev võimalik oleks. (Vahelhüüded pahemalt poolt. — B. Eilman, stp: Mis te nüüd Tonkman'iga vaidlete.) Ei maksa vaielda jah, see on täiesti tõsi. Niipalju kui minul töösturitega kokkupuutumisi on olnud, tõendavad kõik, et meie kapitaali protsendid on liiga kõrged, et tööstus seda maksta ei suuda. Kui nüüd tullakse ja öeldakse, seal kus tegelikult juba kaheksatunniline tööpäev maksab — olla suur hädaoht sellest, et töötundide arvu võidakse tööstusettevõttes suurendada, ületunde teha. See tulla ära keelata. See on täiesti surveavaldamine tööstuse peale ja jäetakse tähele panemata, et meie tööstus jääb seisma ja hulk töölisi ilma tööt. Siin tähendas lugupeetud rkl. härra Martna, et ei saa ju ometi panna töölisi, kes ühe töö peale välja õppinud, kelle kehaliikmed selle töö järele arenenud, teise töölise asemele teise töö peale. Ei saa ju neid töölisi saata põlevkivikaevandustesse. Siin jättis aga härra Martna ütlemata, mis on need põhjused, et meie metallitööstus ja teised tööstused praegu kiratsevad, et nad oma tööliste tööd anda ei suuda. Oleks väga huvitav olnud neid puudusi ära näidata, et missugusel teel puudust kõrvaldada. Kaheksatunnilise tööpäevaga ei kõrvalda meie tööpuudust, vaid aina suurendame seda, sest meie oludes ei suudeta kaheksatunnilise tööpäevaga niipalju tööd teha, et läbi saaksime.

Edasi tähendas härra Martna, et oleks väga tarvilik hoolitseda selle eest, et töölisi toetada ja tööpuudust kõrvaldada. Ma arvan, et see toetamisküsimus peaks härra Martna'le küllalt selge olema, kui ka see, et meil eelarve korras tööliste toetamiseks kümned miljonid välja on antud kunstlikkude tööde tegemiseks. Kas on see produktiivne töö, mis läinud aastal tehti merekalda mahakaevamisega või on mõni teine sellesarnane töö produktiivne, mis tehti Tartus ja mujal? Tööd ei tehtud mitte töö enese, vaid töölise pärast. Vaadake, niisugust tööd ei tohi meie teha. Kui kapitaalid lõpmata suur puudus, ei tohi kapitaali niisugustesse kunstlikkudesse töödessa paigutada, kus sellest mingisugust kasu ei ole, vaid kapitaali peab katsuma paigutada sinna, kus selle tagasi saab. Need on küsimused, mis kõrvale jäetakse, mida ei uurita, vaid tullakse lihtsalt: antagu tööliste kaheksatunniline tööpäev ja asi

on korras. Asi ei ole sellega veel kaugeltki korras. Asi tuleb enne korda viia ja siis alles tööpäeva lühendamise ette võtta. Meil aga võetakse tööpäeva lühendamise ja palgakõrgendamise küsimus enne päevakorda, kui selgeks on tehtud, kas ettevõtte seda välja kannatavad või mitte. Lugupeetud rkl. härra Martna tähendas, et meil tuleks ületunnitöö ära kaotada, sest see kurnab inimese tervist. Aga lubage küsida, millest peavad need inimesed ennast ära elatama, kui nad tunnevad, et neil on töesti tarvis rohkem teenida, kui nad kaheksatunnilise tööpäeva eest saavad. (M. Martna, stp: Mina ei lausunud ületunnitöö ära kaotamisest sõnagi, vaid rääkisin hoopis muist asjust.) Teie ütlesite, et ületunnitöö tuleb ära kaotada, sest see kurnab tervist. Teie, härra Martna, võite stenogrammist järgi vaadata, et teie seda töesti rääkinud olete. Aga kas see ei ole siis rohkem tööliste kurnamine, kui tal teenimise võimalus ära võetakse ja kui ta perekond nälga jääb. (Aruandja J. Voiman: Andke töölisele vastav tasu.) See on õigus, aga kust see vastav tasu võetakse, kui meie majandus seda vastavat tasu välja ei kannata. Tööstusasutus tööstusasutuse järele pannakse kinni ja töölisel visatakse igapäev uulitsale, sellepärast et töö end ära ei tasu. Kui aga tahetakse tööstusettevõtetelt veel suuremat tasu nõuda, siis jäävad ka need kinni, mis praegu veel töötavad, see peaks teil ometi selge olema. Kui tööline läheb omale vabal ajal kõrvalteenistust otsima, siis öeldakse, et seda ei tohi lubada, vaid andke talle niisugune palk, et ta elada saab. (Aruandja J. Voiman: Töösturid ei oska vastavatturgu otsida.) Kuidas teie siis otsite seda turgu, kui töösturil enesel töösaadus palju kallimalt käes on, kui kaup ilmaturul maksab. Meie Eesti töökodades tehtud sahad lähevad palju kallimaks, kui Saksamaa sahad ja sellejuures on veel sahadel vahe. Meie tööline ei tee niisugust saha valmis, kui seda Saksamaal tehakse. (B. Eilman, stp: Millest see tingitud on?) Raske on teile selgeks teha, ega teie ikka aru ei saa. (L. Johanson, stp: Aga kerge on nii kõneleda, nagu Teie räägite.) Mina toon asjaolud niisugustena ette, nagu nad tõepoolest on. Siin toodi muuseas ette, et tööliste elu on Kohtlas väga raske. Ei saa ju salata, et seal raske ja tööolud halvad on, ei või ka salata, et puudusi seal igapäev püütakse kõrvaldada. Kui on tööpuudus ja majanduslik kitsikus, siis aetakse ka halvemates oludes läbi, et ikka tööd teha ja teenida võiks. Meil aga tullakse lihtsalt Tallinna kokku, registreeritakse end tööbüroos ja arvatakse, et nüüd on asi korras. Mõnikord saadetakse ka saadikud ja tehakse mõni rongikäik. Et neid

rongikäike ära hoida, korraldatakse Tallinna ligidal seltskondlikud tööd, mis end ära ei tasu, kus tööd tehakse mitte töö enese, vaid töölise pärast. Kas sellega on siis asi korras? On ka katseid tehtud töölistega, kes end tööbüroos registreerinud, põllutööd teha, kuid sellega ei saa nad hakkama. Viisin Jäneda põllutöökooli juurde 30—40 naist kartulid noppima. Küsiti kohe: kui palju päevas teenib? Teenida võib seal 200—250 marka päevas. (L. Johanson, stp: Mis Teie räägite, 120 marka maksate.) Ütlesin juba, et võib teenida kunni 250 marka päevas. (M. Martna, stp: Kui ta 25 tundi päevas töötab.) Mitte sugugi. Tükitööga 30 marka tünder. Kohapealsed mõisanaised teenisid päevas 225—250 marka, kartulid masina järele noppides, linnanaised aga ainult 60 marka. Õhtul ütlesid linnanaised, andke meile sõiduraha kätte, meie sõidame ära, siin ei teeni ju midagi. Kas polnud neil linnanaistel samuti kaks tervet kätt, kas poleks nad võinud samuti masina järele kartulid noppida? Aga linnanaise ei tee seda, ta ei taha tööd teha, on ju parem linnas registreeruda kui töötatööline. Kui härra Johanson ei usu seda, siis palun teda nii lahke olla, minuga kaasa tulla Jänedale ja järele vaadata seda nimestikku, kes on 60, kes 250 marka päevas teeninud.

Teine juhtumine. Mul oli suvel katuseparandajaid tarvis, läksin Harju maakonnavalitsuse maja hoovile, kus palju töötatöölisi oli ja küsisin, kes oskab katust parandada. Leidus 7 meest, kes ütlesid, et katust parandada oskavad. Valisin nende hulgast 4 meest välja ja sõitsin Jänedale. Pean ütleva, tagajärjed olid üllatavad, 4 meest löi 10-tunni jooksul 3½ ruutsülda pappi katusele peale. Nii ei saanud ma nende meestega hakkama, maksin neile tööpäeva 225 marka välja, peale selle veel sõiduraha, et nad võiksid linna sõita ja tööbüroos ennast jälle töötatöölistena registreerida. (M. Martna, stp: Nii nägite, et iga tööline ei või pappkatust teha.) Kuid nad registreerisid ennast, kui pappkatuse töölisid. (M. Martna, stp: Iseenesest mõista, nad tahtsid raha saada!) See on täiesti õige, mis härra Martna ütleb. Nad tahtsid raha saada, aga mitte tööd teha. Minul oli aga teine mõte, ma tahtsin raha maksta töö eest, aga mitte selle eest, et nad Jänedale mõisa tuleksid.

Ma arvan, nendest näidetest on küll, et selget pilti anda, kuipalju meil niisuguseid töölisi on, kes ennast registreerivad kui töötatöölised, aga kui neile tööd antakse, ei taha nad tööd teha. Raudteel jätkub põlevkivist ainult kaheks nädalaks, kuid linnas on töötatöölisi küll,

kes Kohtla põlevkivikaevandusse tööle ei lähe. Kuid raudtee muu kütte peale üle minna ei saa, sest siis tuleksid kolded jälle ümber ehitada. Siin räägitakse üldisest suurest tööpuudusest. Kus on tööpuudus, — tööd on, — aga tööd valitakse. Kui selle seaduse juures tähendatakse, et meie peame kaheksatunnilise tööpäeva maksma panema ja tööstusriikidega võidu jooksma, siis on see eksiarvamine. Minu arusaamise järele on meil tarvis meie olusid ja rahvamajandust põhjalikult läbi vaadata ja tundma õppida, siis selguks igähele, et meie oludes võimatu on kaheksatunnilise tööpäevaga läbi saada. Meie peame rohkem tööd tegema, vähe töötegemist ei kannata meie majapidamine välja. Kust peavad tulema need toetussummad, millega tahetakse töölistehulka ülal pidada? Kui pahemalt poolt vastu räägitakse nendele kavatsustele, mis paremalt poolt tulevad, siis peaks ometi pahempoolsetel täielik selge arusaamine olema, et võimatu on tööta läbi saada, sest kust tulevad need allikad, millest ainult ammutatakse. Neid allikaid peab igäüks ise tööga looma.

L. Johanson (stp): Asjata on see konventsioon nii ägedaid vaidlusi esile kutsunud. Kuigi see konventsioon vastu võetaks, ei ole ometi loota, et ta lähemal ajal ellu viiakse. Kui see konventsioon niisuguseks jääb, nagu ta Vabariigi Valitsus on esitanud, ja kui meil maksma jäävad maksvad arvamised ja samasugused võimukandjad, nagu praegu, siis ei ole Eesti töölistel mingisugust lootust, et kaheksatunniline tööpäev maksma pannakse, vaid see konventsioon jääb ainult ilusaks käeliigutuseks Genfi poole, et oleks midagi ette kanda valitsuse esitajal Genfi konverentsil järgmisel korral, kui selleks aruannet tarvis esitada. Meie peame olusid hindama nii nagu on, ja kui neid hindame, siis peame ka nende järeldusteni tulema. Härra Tonkman ütles, et kaheksatunniline tööpäev tegelikult juba maksmas on. Kuid kui ta tegelikult maksev on, siis ei tarvitse nii ägedalt selle vastu vaidlema hakata. Kaheksatunniline tööpäev peaks meil maksmas olema õieti juba Eesti riigi esimestest eluaastatest alates. Kuid tegelikus elus on ta annulleeritud niisama nagu vanad Vene tsaari seadused, mis iseenesest head töökaitse-seadused olid ja millega meil juba niikaugele on jõutud, et neid täiesti annulleeritakse. Tegelik elu on läinud teist rada. Selle tegeliku elu hindamiseks on tarvis ette tuua ainult neid üksikuid nähtusi, mis meie riigielus ilmsiks tulevad ja mis sinna poole tüürivad, et meil aetakse ikka seda ämblikupoliitikat, et meil, nagu üks Riigikogu liige ise siit kõnetoolilt tähendas, aetakse röövma-

janduspoliitikat, mille tagajärg on see, et need krediidid, mis Eesti riigil võimalik on olnud anda, on läinud üksikutesse kätesse ja nende üksikute käte kaudu on läinud väljamaale kin- nisvaradesse. Tähendab, neid inimesi, kes meie majanduselus juhtivat osa on mänginud, neid härrasid võib võrrelda rottidega uppuval laeval. Nemad on need varandused, mis nad riigi käest on röövinud, asetanud väljamaale. (Vahelhüüded paremalt poolt: Kes on röövinud?) Aga kuhu on jäänud kullafond? (Vahelhüüde paremalt poolt: See on läinud tööstusesse!) Kuhu on jäänud töös- tuse krediit? (Vahelhüüde paremalt poolt: Tööliste kätte!) Tööliste kätte?! Töölised on alati vähem saanud, kui neil oleks õigus saada olnud. Töölisi on näljutatud, neilt on võetud viimane raasukenegi üksikutesse tasku- tesse riigi käest saadud krediidile lisaks. (Hul- galised vahelhüüded.) Konventsioon saab sisu alles siis, kui välja antakse vastav elluvi- mise seadus. Konventsiooni elluviimiseks on tarvis teine seadus, aga kuna see seadus tuleb, seda meie ette näha ei suuda. Ka siis, kui ellu- viimise seadus on välja antud, ka siis ei saa meie öelda, et kaheksatunniline tööpäev on ellu viidud. Meie võime paralleeli tõmmata. Meil on paar teist konventsiooni, nii öelda, ellu viidud. Üks neist käsitleb alaealiste laste ja naiste öötööd ja on vastu võetud 20. mail 1924. aastal. Mis on siis selle seaduse tagajärg? Tõsi, see konventsioon ei olnud midagi uut, vaid juba Vene seaduse § 64-das oli ära keelatud alaealiste laste ja naiste öötöö. (Vahelhüüde E. Ma- siku, põl poolt) § 64. oli niikaua maksev, kui 20. mai 1924. a. seadus „Riigi Teatajas“ välja kuulutati, niikaua oli öötöö kella 9—5 keelatud. 20. mai seadus aga halvendas veel Vene seadust, millega keelati öötöö alaealistele lastele ja naistele kella 10—5. (Vahelhüüde E. Masik'u, põl poolt.) Ega iga insener ei saa igast tähendusest aru. (Vahelhüüde K. Ips- berg'i, põl poolt.) Teie võiksite, härra Ips- berg, siis kõvemini rääkida, kui oma töö on lõ- petanud erikomisjon, kes Teie asja arutab. 1924. aastal viidi üks õige laiaulatuslik kon- ventsioon ellu ja võeti vastu seadus, aga sellegi peale vaatamata lasti neid inimesi, kellel sea- duse järgi oli öötöö keelatud, öötööd teha ning veel agaramalt kui enne. Nüüd pooleteise aasta pärast saadakse sellega valmis, et lastakse ühe- korrast üle saja naise lahti näiteks Lutheri va-abrikust ja siis tuleb see Martinson sealt (näitab paremale poole) ja hüüab vahele, et vaadake, niisugune on seaduse tagajärg, kui teda teos- tatakse. Meil rikutakse seadusi, tehakse dem- onstratsiooni ja lastakse üle saja inimese kor- raga lahti. Kas ei või siis seadust pikkamööda

teostada ja niiviisi ellu viia, et hulk inimesi uulitsale ei tõugataks? (Vahelhüüde pare- malt poolt.) See oli Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seadus ja selle seaduse poolt hääle- tasite ka Teie. Aga vaadake, nüüd teie poolt organiseeritakse selle seaduse elluviimist nii- viisi ja see on vabrikantide ühisus, kes niisuguse demonstratsiooni toime paneb ja katsub ki- hutustööd teha ka teiste töökaitse-seaduste vas- tu sellega, et korraga lastakse sajad inimesed töölt vabaks. Ma usun, niisugune võitlusviis on jäme ja alatu võitlusviis. (J. Hünerson, põl: Ärge tühja juttu ajage!) Ma olen kindel selles, et see on niisugune võitlusviis, mis enese ära sööb ja viimaks kokku variseb. Härra Tonkman ütles, et kui kaheksatunniline tööpäev maksma pannakse, kust tulevad siis need toetused. Vaat siin on koer maha ma- tud. Teie elate toetussummadest, Teie olete kõige rohkem toetust saanud. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt.) Vaadake eelarvet, siis Teie näete, et teie instruktoritele on kõige rohkem toetust antud ja nüüd, kui tahetakse kaheksatunnilist tööpäeva maksma panna, tulete Teie hädaldama, et vaadake, siis saavad ka töölised rohkem ja meie ei saa enam nii palju toetust. Teie näete küll, missuguste raskusteni teie Eesti riigi olete viinud, aga siiski on teie isu veel suur, tahate toetust saada suurtelt rahvahulkadelt, töolistelt. (Hulgalis- ed vahelhüüded paremalt poolt. — K. Ipsberg, põl: Mis Teie haiget inime- st segate!) Mis inimene Teie olete, härra Ipsberg, see selgub siis, kui komisjon on oma töö lõpetanud. Mina arvan, et Eesti rahval ei tarvitse teiesuguste härrade peale uhke olla. (J. Hünerson, põl: Kas siis Teie arvamine palju maksab!) Ma usun kind- lasti, et see on üldarvamine. (J. Hünerson, põl: See on liig!)

Edasi öeldakse, et kaheksatunniline tööpäev sünnitab tööpuudust. Mujal on praktika näi- danud, et just siis, kui kaheksatunniline töö- päev maksma pannakse, see just ka tööolusid korraldab ja selle tagajärjel tööpuudus väheneb. Meil tehakse vabrikutes 13—14—15 tundi järgi mööda vahet pidamata tööd. Näiteks võiks tuua siin ühe metallitööstuse, kus alles hiljuti tehti 13 tundi järgimööda tööd samal ajal, kui suured hulgad on ilma tööta. Oleks loomulik tööd niiviisi jaotada, et kõik tööd saaksid, et selle läbi töölise tervis ei kannataks. Siin toodi ette töölise vastu süüdistuseks, nagu tööpuudus oleks kunstlikult tekitatud. Ma ütlen, töö- puudus on kunstlik sünnitus teie poolt (pöö- rab paremale poole), seda on sünnitanud need ringkonnad, kes teie seljataga seisavad, selleks

et saada odavaid tööorje. (Vahelhüüe paremalt poolt: Tulge maale tööle!) Aga kui öeldakse, et töölised tulevad maalt linna, Tallinna registreerima, siis sarnaseid nähtusi ei ole kindlaks tehtud, see on laimud tööliste kohta. (J. Holberg, põl: Aga põlevkivitööstus, kes seal süüdi on?) Põlevkivi direktor on Teie sugulane. Teie võite tema poole pöörata, Teil on perekondlikud sidemed. (Naer.) Ma arvan, et Teie seda võite söögilaua juures arutada ja ei maksa mitte Riigikogu liikmeid tülitada sarnaste küsimustega. (J. Hünerson, põl: Tema arvab, et niisugune asi käib onupojapoliitika kaudu.) Kui töökaitse-seadused kõne all, siis vaidlevad vastu need, kes... (E. Masik, põl: ... kes asja tunnevad.) Kui suur asjatundja Teie olete, seda Teie ei ole suutnud veel kuskil näidata. Need inimesed, kes on senni kõige rohkem saanud, need on meie tööstusringkonnad, kus ka tegevad on olnud venelased ja väljamaa juudid, ja põllumeesteringkonna inimesed nende siltidena, ütleme seda avalikult välja. Kui teie vaatate meie äride kokkuseadeid, siis teie leiata sealt kas üks või kaks väljamaa juuti ja nende kõrval ühe õige kõhuka või tüseda Eesti nime, ja harilikult niisuguse nime, kellel ei olnud Eesti riigi loomise ajal terveid püksagi jalas. Vaadake, nüüd on neil majad Toompeal, nüüd on neil talud. (Vahelhüüe paremalt poolt: Ja Narva maanteel ka.) Kust nad said need kinnisvarad? Kas on nad need kinnisvarad pangast saanud? Kui teie teete metsaoperatsioone, siis võite sealt teenida suuri kasusid, aga need härrad ei ole teiesuguseid operatsioone teinud. Ka ei ole neil aktsiaid, Aseri aktsiaid, siiski on nad rikkaks läinud. Aga rahvas teab ka, et nende palk, ütleme oli 30—40—50 tuhat kuus. Kui nad kaks, kolm aastat niisugust palka said, siis ei jätkunud neil sellest niisuguseid varandusi osta, nagu nad (näitab paremale poole) on ostnud. Nüüd langevad ärid kokku, kus eesotsas olid väljamaa kapitalistid ja kus ka need Eesti tüsedad mehed hulgas olid. Kuid rahvas kannatab. Need inimesed, kes panka usaldasid, kannatavad. Aga vaadake, need Eesti mehed seal hulgas tulevad välja kui ausad mehed, käivad rind ees ja arvavad, et nad ka edaspidi võivad veel suured patrioodid olla. Eesti rahvas peab niisugused välja sülitama enese keskelt. (K. Ipsberg, põl: Aga teiesuguseid hullumaija saatma. Sagedased vahelhüüded pahemalt poolt. — M. Laarman, põl: Meie naerame närvihaige üle.)

Läheme edasi. Sel ajal, kui seisukord on niiviisi arenenud ja see värske kildkond, kus

vaevalt 10.000 inimestki ei ole, oma taskud on võinud täis toppida ja riiki varastada, sel ajal on rahva seisukord ikka järk-järgult allapoole langenud ja viletsamaks läinud. Teie võite ka praegu selle seisukorra üle hirvitada, sest see seisukord teid ei puuduta. Missugune on aga praegu tööliste seisukord? Tööliste seisukord on praegu ilma õigusest. Eesti töölisel ei ole praegu mingisuguseid õigusi, ei ole kodanikuõigusi, ei ole temal töökaitse-seadusi. Eesti tööline on nii öelda jalge alla sõtkutud. (J. Holberg, põl: Kuulge, härra Johanson, teid on 26 meest siin, mis teie siis magate?) Missugused on need abinõud, mis meie tööliiskonda suruvad? Kõigepealt on antud noore inimese kätte kindral-kuberneri võim, veneaegne äraiganenud võim, ja sellega hoitakse meil korda alles. Ja seda võimu tarvitatakse nii õrnades asjades, nagu seda on poliitilised protsessid ja sõjaringkonnakohtud, kes mõistavad süüdi ka alacalisi, kaitsepolitsei agentuurandmete põhjal, ilma et selle juures tunnistajaid ette kutsutaks. Sellele on lisaks nüüd suurte jõupingutustega asutatud suur kaitseliit. (A. Tupits, põl: Kes teid kaitseb siis, kui teie siit lossiseinalt alla hüppate?) Teie kaitsete mind?! Ja mis on siis töölistele sellejuures osaks saanud? (K. Tonkman, põl: Portfellita minister.) Noh, ma ütlen, et oleks hea, kui teie ministritel ka portfelli ei oleks, oleks aeg küll, et neilt portfell ära võetaks. Ja missugune on siis tööliste seisukord — madalad palgad, mis alati on langenud, ja selle juures ei maksta palkasid välja. Riigi tellimised antakse välja, sõjaministeriumi juht, kes praegu siin istub, annab tellimised välja ja ei võta sellejuures garantiid, et sellest rahast tasutaks tööliste palgad. Nii talitatakse riigi huvides?! (E. Masik, põl: Imelik tellimise viis.) See ei ole mitte imelik, vaid riigi huvides oleks see tarvilik. (Vahelhüüe sõjaminister J. Sootsi poolt.) Niisuguseid seadusi ei ole tarvis anda, vaid praegumaksvate seaduste järgi on maksev kord, et see raha muuks otstarbeks ei lähe, kui tellimiste täitmiseks. (Sõjaminister J. Soots: Lobisete ainult!) Mis Teie julgete rääkida! Kes lobiseb? (Vahelhüüded ja müra paremal pool.)

Juhataja **A. Rei** (helistab): Palun rahu! Rkl. Soots, palun Riigikogu liikmete aadressil haavavaid märkusi mitte teha.

L. Johanson (stp): Selle asemel, et panna maksma garantiisid, et tellimiste juures otstarbekohaselt talitatakse, selle asemel tullakse siin Riigikogus niisuguste jämedustega minis-

teeriumi juhtide poolt. Kas see on riigimeelik? Kas see on riigi huvides tegutsemine? Igal kodanikul on õigus, igal töölisel on täielik õigus nõuda, et nende tellimiste juures, mis riik annab, töölisi ei tüsataks, vaid et töölisele teenitud palk välja makstaks. (A. Tupits, põl: Teie esitaja on valitsuses. — J. Hünerson, põl: Las ta maksab välja.) Meie esitaja ei ole mitte sõjaministeeriumi juhataja. Praegu on Vene-Balti tehaste töölistel palgad saamata, samuti on palgad saamata ka teistes asutustes, sellepärast, et neid rahasid, mis on tellimiste peale välja antud, mitte otsarbekohaselt ei kasutata. On loomulik, et tellimiste summa hulgas üks teatud summa on tööliste palkadeks, see peaks minema tööliste kätte, kui see raha ka avansina välja makstakse. Aga seda ei tehta, isegi tööliste algõigusi ei austata. Niisugune on tööliste seisukord. Mina ei pane mingisuguseid lootusi selle konventsiooni peale, sest ta on sisutu. Sisu antakse temale seadusega, ja seadusel enesel on siis sisu, kui ta tegelikult elus maksma pannakse.

O. Amberg (krst): Austatud Riigikogu liikmed! See konventsioon, mis praegu meile esitatud, ja käsitleb kaheksatunnilist tööpäeva, on mitu korda juba meil arutamisel olnud, sest et omal ajal oli selles asjas pahemalt tiivalt küsimusi, miks selle konventsiooniga viivitatakse ja sellekohane seadus esitatud ei saa. Ma tean väga hästi, et suured tööstusriigid, nagu Suurbritannia, Saksamaa, Belgia, Itaalia jne. et need senni ajani ei ole veel seda konventsiooni maksma pannud. Samuti pean mina tähendama ka, et meie igas tööstusharus praegu kaheksatunnilist tööpäeva maksma panna ei saa. Võtame näiteks raudtee, laevandus, transport jne. Sellepärast ei ole ka suurriigid senni ajani seda konventsiooni ellu viinud. Mis puutub sellesse konventsiooni, nagu ta praegu Riigikogule esitatud on, siis arvan mina, et siin mingisugust hädaohtu ei ole selles mõttes, nagu seda härra Tonkman kardab, et kui kaheksatunniline tööpäev ellu viiakse, et siis kõik liimist lahti läheb. Ta kurtis iseäranis, et meie metallitööstus praegu kiratseb. Meil ei ole veel kaugeltki teada seda terminit, kunas see seadus ellu viiakse ja konventsioonis on ette nähtud, et sellekohane seadus alles siis maksma pannakse, kui konventsioon on vastu võetud suurriikide poolt ja peale selle meie naaberriikides. Nüüd vaatame, kas on meil võimalik kaheksatunnilist tööpäeva maksma panna neis tööstusharudes, mille peale härra Tonkman tähendas, näiteks metallitööstuses. Ma arvan, et meie võiksime seda teha. Meie teame, et meil juba Vene ajal kvalifitseeritud tööjõudusid oli

metallitööstuses ja neid leidub ka praegu, aga ma arvan, et kaheksatunniline tööpäev ainult siis võimalik on, kui meil ka tükitöö vabrikutes sisse seatakse. Tükitöö juures võib meie kvalifitseeritud metallitöeline konkureerida väljamaa töölisega. Meie metallitööstuses on aga algusest peale üks suur viga tehtud, nimelt et meil algusest peale hakati suuri toetusi nii riigi kui ka Eesti panga poolt andma suurtööstusele, aga seda tööd, millega meie suured metallivabrikud oleksid võinud väljamaaga konkureerida, ei olnud. Meil on nüüd juba iseseisvuse aastatel välja kujunenud kesk- ja väiketööstus ja minu arvates jõuavad need tihti peale väljamaaga konkureerida. Võtame näiteks meie põllutööriistad. Meil on iga aasta nii Tallinnas kui Tartus näitus ja meie näeme, et meil osatakse väga häid põllutööriistu teha, kuid ka seal on oma viga, mispärast meie väljamaaga konkureerida ei saa, ja see peaviga seisab just selles, et see tooresaine, mis nende valmistamiseks läheb, veel praegu kõrge tolli all sisse vedada tuleb. Minu arvates tuleb siin samme astuda, et neile kesk- ja väiketööstustele, kes põllutööriistu valmistavad, tuleks lubada tollita sissevedu. Võtame näiteks raua, terase või teiste ainete pealt load. Siis saaksime meie valuutat palju rohkem oma maale jätta ja ei tarvitseks mitte nende põllutööriistade peale nii palju raisata, kus meil neid sisse vedada tuleb. Edasi tahaksin selle vastu vaielda, et härra Johanson teatud kahjurõõmuga ütleb, et meie ärid kokku varisenud on jne. Jah, vaadake, see on tõesti kurb lugu ja selle all ei kannata mitte ükski tööandjad, vaid ka töölised ja terve meie rahvamajandus. Niisugused ajajärgud tulevad igas riigis ette ja kui nüüd meie naaberriikides praegu niisama on, kui meie juures, siis ei maksa meil selle üle rõõmu tunda, vaid tuleb meil selle peale nii vaadata, et selle all kannatab sama hästi meie tööliiskond kui meie tööandjad. Mina igatahes omalt poolt juba siis, kui töö-hoolekandeminister olin, soovitasin seda konventsiooni vastu võtta ja isiklikult mina pooldan ka nüüd, et ta vastu võetaks.

6. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku päevakorra ja aja kindlaksmääramine.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Jaanis'e poolt on esitatud ettepanek, käesolev koosolek lõpetada ja pärast 15-minutilist vaheaega määrata uus koosolek, võttes päevakorda käesoleva koosoleku päevakorra-punktid 4-st kunni lõpuni. Kui rkl. Jaanis'e ettepanek vastu võetakse, siis teen mina ettepaneku, võtta päevakorra esimeseks punktiks Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine.

Panen hääletamisele rkl. Jaanis'e ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jaanis'e ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele ettepaneku, võtta 1 punktiks Vabariigi Valitsuse koosseisu täiendamine. (Hääletatakse.) Näh-

tava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 12.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Sekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**